17) Outside London station a group of people stood in complete uncertainty → people were uncertain / people stood uncertain.

Transformatsiya hosilasidan *in momentary uncertainty* komponenti kvalifikativ stativ sintaksemani ifodalashi ayon bo‘ladi. Gaplarning sintaksem modeli quyidagicha:

16) They had walked 62nd Street – SbAg.PrAc.SbLcOb;

17) Outside London station a group of people stood in complete uncertainty – SbLcExtr.QlfM .SbCl .SbStAgPs.PrAc.QlfSt.

Conclusion (Xulosa). Demak, ingliz tilida toponimlar lokativ sintaksema va uning subvariantalrini ifodalaganda, asosan, o‘rin holi vazifasida ishtirok etadi va lokativ adessiv, lokativ ablativ, lokativ allativ, lokativ translativ, lokativ start, loaktiv finish, lokativ interior, eksterior, terminativ, lokativ adessiv kontinuativ kabi sintaktik-semantik belgilarni o‘zida mujassamlashtirgan holda aksional, obyekt, identifikatsiyalovchi, kvalitativ, stativ, modal sintaksemalar bilan sintaktik aloqaga kirishishi dalillandi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati (Reference):

(1). Гребнева А. М. Ориентированные микротопонимы. Ономастика Поволжья. Саранск, 1986, с. 41.

(2). Дмитриева Т.Н. Топонимия бассейна реки Казым: Автореф. дис.…д-ра филол. наук. Ижевск, 2006, 16 с.

(3). Маскин М.Ю. Квалификативные синтаксемы в конструкциях существительное+существительное» в современном английском языке Лингвистические исследования. Москва, 1986, с. 132–140.

(4). Мамонтова Н.Н. Структурно-семантические типы микротопонимии ливиковского ареала Карельской АССР (Олонецкий район). Петрозаводск, 1982, 42 с.

(5). Мащенко И.В. Из наблюдений над словообразовательной структурой ориентированных топонимов в русском языке. Вопросы ономастики. Свердловск, 1979, с. 88–92.

(6). Муллонен И.И. Очерки вепсской топонимики. СПб., “Наука”, 1994, с. 155.

(7). Мухин А.М. Функциональный синтаксис. СПб., 1999, 184 с.

(8). Переяслав-Кривощекова-Гантман А.С. Микротопонимия Коми-Пермяцкого автономного округа. /Ономастика Поволжья. Межвузовский сб. науч. Трудов, Саранск, 1986, с. 56–63.

(9). Самарова М.А. Наименования топообъектов Верхней Чепцы. Монография, Ижевск, Удмуртский университет, 2010, 305 с.

(10). Федосеева, Л.Н. Функционально-семантическое поле локативности в современном русском языке. Система языковых и контекстуальных значений. Вестник Сургутского государственного педагогического университета, 2011, № 2, с. 49–53.

(11). Agatha Christie. And then there were none. New York, The Berkley publishing group, 1991, 204 p.

(12). Dean Koontz. *Icebound*. New York, First Ballantine Books edition, 1995, 408 p.

(13). Patricia Cornwell. Isle of Dogs. New York, The Berkley publishing group, 2001, 413 p.

(14). Sulaymanova N.J. Ways of expression of locativeness in the modern English language. Актуальные научные исследования в современном мире. XVII Международная научная конференция. 26–27 сентября 2016 г. ВЫПУСК 9(17), часть 3.

(15). Sweet H.A New English Grammar, Logical and Historical. Part I. Oxford: Clarendon press, 2004, 520 p.

(16). Zandvoort R.W. A Handbook of English Grammar. Groningen, 1998, 436 p.

Xujaqulov Ravshan Isroilovich (Samarqand davlat Chet tillar instituti o‘qituvchisi)

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA XALQ TABOBATIGA OID LEKSIK BIRLIKLARNING DERIVATSION TADQIQI

Annotatsiya. *Ushbu maqola ingliz va o‘zbek tillarida xalq tabobatiga oid leksik birliklarning derivatsion tahliliga bag‘ishlangan. Xalq tabobati atamalari o‘z milliy madaniyat va tibbiyot tarixidan kelib chiqqan bo‘lib, ushbu leksik birliklarning morfologik va semantik jihatlari o‘rganiladi. Maqolada ingliz va o‘zbek tillarida xalq tabobati atamalarining shakllanishi va rivojlanishi, ularning o‘zlashuv jarayonlari, shuningdek, har ikkala tilning morfologik va semantik xususiyatlari qiyosiy tahlil qilingan.*

Kalit so‘zlar: *xalq tabobati, leksik birliklar, derivatsion tahlil, ingliz tili, o‘zbek tili, tibbiy terminologiya, morfologik tahlil, o‘zlashmalar, semantik tahlil, xalq amaliyoti.*

Худжакулов Равшан Исроилович (преподаватель Самаркандского государственного института иностранных языков)

ИЗУЧЕНИЕ ПРОИЗВОДНЫХ ЛЕКСИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ, СВЯЗАННЫХ С НАРОДНОЙ МЕДИЦИНОЙ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ И УЗБЕКИСТАНЕ

Аннотация. *Данная статья посвящена деривационному анализу лексических единиц, связанных с народной медициной, в английском и узбекском языках. Термины народной медицины берут*

своё начало из национальной культуры и истории медицины каждого языка, и в статье исследуются морфологические и семантические аспекты этих лексических единиц. Рассматриваются процессы формирования и развития терминов народной медицины в английском и узбекском языках, а также их заимствования, морфологические и семантические особенности.

Ключевые слова: *народная медицина, лексические единицы, деривационный анализ, английский язык, узбекский язык, медицинская терминология, морфологический анализ, заимствования, семантический анализ, народная практика.*

Khujakulov Ravshan Isroilovich (Teacher of the Samarkand State Institute of Foreign Languages)

STUDY OF DERIVATIVE LEXICAL UNITS RELATED TO TRADITIONAL MEDICINE IN ENGLISH AND UZBEKISTAN

Annotation. *This article is dedicated to the derivational analysis of lexical units related to folk medicine in English and Uzbek languages. Folk medicine terms originate from the national culture and medical history of each language, and the morphological and semantic aspects of these lexical units are examined. The article compares the formation and development of folk medicine terms in English and Uzbek, their borrowing processes, as well as the morphological and semantic characteristics of both languages*

Keywords: *folk medicine, lexical units, derivational analysis, English, Uzbek, medical terminology, morphological analysis, borrowings, semantic analysis, folk practice.*

Kirish. Xalq tabobati ming yilliklar davomida insonlar hayotining ajralmas qismi bo‘lib kelgan. Har bir xalqning tibbiy amaliyotlari o‘z madaniyati, diniy e’tiqodlari va ijtimoiy sharoitlariga mos ravishda rivojlanib, shakllangan. Bugungi kunda xalq tabobati terminologiyasi tibbiyotning ajralmas qismi sifatida zamonaviy ilmiy yondashuvlarga integratsiya qilinmoqda. Xalq tabobati atamalari milliy tilning bir qismi bo‘lib, ular orqali nafaqat tibbiyotga oid bilimlar, balki xalqning madaniyati, hayot tarzi va tarixiy merosi ham aks etadi.

Ingliz va o‘zbek tillarida xalq tabobati bilan bog‘liq atamalar ko‘p hollarda ma’no jihatidan bir-biriga mos kelsa-da, ularning shakllanishi, rivojlanishi va o‘zlashish jarayonlari har xil madaniy va tilshunoslik omillarga asoslangan. Ushbu leksik birliklar tilshunoslikda o‘ziga xos morfologik va semantik xususiyatlarga ega bo‘lib, ularning shakllanishi, ko‘pincha, madaniy va tarixiy kontekst bilan chambarchas bog‘liq. Xususan, xalq tabobati bilan bog‘liq atamalarni o‘rganish ikki til o‘rtasida leksik birliklar qanday o‘zlashganini, so‘z yasalishi va morfologik jarayonlarni qiyosiy tahlil qilish imkonini beradi.

Bu tadqiqotda xalq tabobati atamalarining ingliz va o‘zbek tillaridagi derivatsion shakllanishi va semantik rivojlanishi chuqur o‘rganiladi. Morfologik tahlil orqali so‘zlarning qo‘shimchalar bilan hosil qilinishi, semantik tahlil orqali esa ularning ma’nosi, o‘zlashish jarayonlari va xalq tabobati atamalarining har ikkala tilga qanday kirib kelgani tahlil qilinadi.

Xalq tabobatining kelib chiqishi va rivojlanishi. Xalq tabobati terminologiyasi ko‘p hollarda ma’lum bir millatning qadimiy an’analariga asoslangan. Masalan, O‘zbekistonda xalq tabobati ko‘p asrlik tarixga ega bo‘lib, tibbiy atamalar xalq orasida keng tarqalgan. Fors-tojik, arab va boshqa mintaqaviy tillarning o‘zaro ta’siri natijasida o‘zbek tilida xalq tabobatiga oid ko‘plab atamalar paydo bo‘lgan. Shuningdek, ingliz tilidagi xalq tabobati atamalari G‘arb tibbiyotining rivojlanishi bilan bog‘liq bo‘lib, ularning ko‘pi yunon, lotin, fransuz va boshqa tillardan o‘zlashgan.[1]

Xalq tabobati leksikasining tibbiyotdagi roli. Xalq tabobati va zamonaviy tibbiyotning o‘zaro aloqasi ko‘p hollarda tibbiyot tilining rivojlanishida muhim rol o‘ynagan. Masalan, ingliz tilidagi *herbalism* atamasi zamonaviy tibbiyotda o‘simliklar bilan davolashni anglatadi va ushbu so‘z qadimiy xalq tabobatidan kirib kelgan. O‘zbek tilida esa *tabib* yoki *shifokor* kabi atamalar tibbiyotga oid an’anaviy bilimlarni ifodalaydi. Ularning shakllanishi xalqning madaniyati va diniy amaliyotlari bilan chambarchas bog‘liq.[2]

Bugungi kunda xalq tabobati leksik birliklarini o‘rganish tibbiyot va tilshunoslik fanlari uchun muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu tadqiqot xalq tabobatining leksik birliklari, ularning shakllanishi va o‘zlashish jarayonlari haqidagi ilmiy bilimlarni kengaytirishga yordam beradi. Xalq tabobatiga oid atamalarni lingvistik jihatdan o‘rganish orqali har ikkala tilning o‘ziga xosligini chuqurroq tushunish vaqti keldi. Tadqiqot, shuningdek, xalq tabobatining lingvistik o‘zgarishlarini madaniy va tarixiy kontekstlarda ko‘rib chiqadi, bu esa tilning ijtimoiy va madaniy rivojlanishiga ta’sirini ko‘rsatadi.[3]

---

[1] Haspelmath, M. (2019). Derivational Morphology of English Medical Terminology. New York, Routledge.

[2] Kadirzhanov, A. (2017). Comparative Analysis of Traditional Medicine Lexicons in Turkic Languages. Toshkent, O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi.

[3] Brown, M. (2018). Traditional Medicine and Lexicography. New York, Routledge.

Tadqiqotning maqsadi. Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi ingliz va o'zbek tillaridagi xalq tabobatiga oid leksik birliklarning derivatsion jarayonlarini o'rganish, ularning morfologik va semantik jihatlarini aniqlash hamda ularni qiyosiy tahlil qilishdan iborat. Xalq tabobati atamalari har bir millatning milliy madaniyati, diniy an'analari va tarixiy tajribalariga asoslangan bo'lib, tibbiyot terminologiyasining ajralmas qismiga aylangan. Bu atamalar, ko'pincha, morfologik tuzilishi va semantik rivojlanishi bilan o'ziga xosdir, shuning uchun ularni chuqur o'rganish xalqning til madaniyati va tarixiy rivojlanishini ham aks ettiradi.

Tadqiqotning ikkinchi maqsadi xalq tabobati terminlarining shakllanish jarayonlarini ko'rsatishdir. Bu jarayon ikki til o'rtasidagi o'zlashuv va almashinuvlar orqali kechadi. Ingliz va o'zbek tillaridagi xalq tabobati terminlari turli tillardan o'zlashgan bo'lib, bu o'zlashmalar tibbiyot tilini shakllantirishda muhim rol o'ynagan. Shu nuqtayi nazardan, mazkur tadqiqot ingliz va o'zbek tillaridagi o'zlashma atamalarni lingvistik jihatdan tahlil qilish va ularning qaysi madaniy ta'sirlar ostida shakllanganini aniqlashni ko'zlaydi.

Uchinchi maqsad – xalq tabobati leksikasining zamonaviy tibbiyotda tutgan o'rnini aniqlash. Zamonaviy tibbiyot rivojlanar ekan, xalq tabobatiga oid atamalar ham ilmiy-texnik terminlar sifatida o'z shaklini o'zgartirmoqda yoki yangi semantik ma'nolarga ega bo'lmoqda. Ushbu tadqiqot orqali xalq tabobati atamalari zamonaviy tibbiyot bilan qanday integratsiyalashayotgani va ularning semantik kengayishi yoki qisqarishi qanday kechayotganini o'rganish ham tadqiqotning muhim maqsadlaridan biridir.

Metodologiya. Tadqiqotda lisoniy birliklarning kelib chiqish va derivatsion tahliliga oid umumiy va maxsus ilmiy manbalar asos qilib olindi. Xususan, morfologik, semantik va leksik tahlil usullari qo'llanildi. Ma'lumotlar ingliz va o'zbek tillarida xalq tabobatiga oid matnlar va xalq og'zaki ijodidan yig'ilgan.

Tadqiqot metodologiyasi bo'yicha har bir jihatga asoslangan holda misollar keltirilgan.

1. Morfologik tahlil. Morfologik tahlil so'zlarning shakli va qo'shimchalar orqali hosil bo'lish jarayonlarini o'rganadi. Xalq tabobati leksikasida ko'plab atamalar aynan morfologik jihatdan hosil qilingan.

1. O'zbek tilidagi "shifobaxsh"–"shifo" (davolash) va "-baxsh" (beruvchi) qo'shimchalari orqali hosil qilingan.
2. Ingliz tilidagi "herbalist" – "herb" (o'simlik) va "-ist" (mutaxassis) qo'shimchasi bilan hosil qilingan.
3. O'zbek tilidagi "tabib" – ildiz so'z bo'lib, tibbiyot sohasida ishlatiladigan davolovchini bildiradi.
4. Ingliz tilidagi "aromatherapy"– "aroma" (hid) va "therapy" (davolash) so'zlaridan yasalgan.
5. O'zbek tilidagi "dorishunos"– "dori" (davo vositasi) va "-shunos" (mutaxassis) qo'shimchasi orqali hosil qilingan.

2. Semantik tahlil. Semantik tahlil so'zlarning ma'nosi va ularning bir-biriga nisbatan qanday o'zgarishini o'rganadi. Bu usul xalq tabobati atamalarining ma'no jihatdan tibbiyot terminologiyasidagi o'zgarishlarini tushunish uchun muhim.

1. O'zbek tilidagi "hojatbaror" – kasalliklarni davolovchi ma'nosida ishlatiladi.
2. Ingliz tilidagi "cupping" – bir tomondan, "kosalar yordamida davolash", boshqa tomondan, zamonaviy tibbiyotda "hijoma" ma'nosini beradi.
3. O'zbek tilidagi "tabib" – xalq tabobatida an'anaviy davolovchini anglatadi, zamonaviy tibbiyotda esa "shifokor"ga yaqin ma'noda ishlatilishi mumkin.
4. Ingliz tilidagi "herbalism" – tarixiy jihatdan o'simliklardan foydalanishni bildirsa, zamonaviy davolashda bu so'zning ma'nosi kengaygan.
5. O'zbek tilidagi "shifokor" – "davolovchi" ma'nosida ishlatiladi, bu so'zning semantikasi zamonaviy davolash usullari bilan bog'liq.

3. Qiyosiy tahlil. Qiyosiy tahlil ikki til o'rtasidagi leksik birliklarning o'xshash va farqli jihatlarini aniqlashga qaratilgan.

1. Ingliz tilidagi "acupuncture" va o'zbek tilidagi "ignaterapiya" – ikkisi ham igna orqali davolash usulini bildiradi, lekin biri lotin ildiziga ega, ikkinchisi esa xalq amaliyotiga asoslangan.
2. Ingliz tilidagi "massage therapy" va o'zbek tilidagi "sillaxona" – biri zamonaviy terapiyaga oid termin, ikkinchisi esa xalq orasida massaj bilan bog'liq.
3. Ingliz tilidagi "herbalist" va o'zbek tilidagi "o'simlikshunos" – har ikkisi o'simliklar bilan davolovchi shaxsni bildiradi.
4. Ingliz tilidagi "cupping therapy" va o'zbek tilidagi "hijoma" – ikkalasi ham chiqindi olish usuli, lekin ular xalq tabobatining turli shakllarini bildiradi.
5. Ingliz tilidagi "holistic medicine" va o'zbek tilidagi "butunlay davolash" – har ikkisi insonni butunlay davolashga asoslangan usullarni anglatadi, lekin har xil madaniy kontekstda.

4. O‘zlashmalarni tahlil qilish. O‘zlashma so‘zlarni o‘rganish tilga boshqa tillardan kirib kelgan so‘zlarni o‘z ichiga oladi. Xalq tabobatiga oid ko‘plab terminlar turli tillardan o‘zlashtirilgan.

1. O‘zbek tilidagi “shifokor” – fors-tojik tilidan o‘zlashtirilgan bo‘lib, zamonaviy tibbiyot terminiga aylangan.
2. Ingliz tilidagi “acupuncture” – lotin tilidan o‘zlashtirilgan.
3. O‘zbek tilidagi “hijoma” – arab tilidan o‘zlashgan xalq tabobati atamasi.
4. Ingliz tilidagi “aromatherapy” – lotin va yunon tillaridan kirib kelgan.
5. O‘zbek tilidagi “dorishunos” – fors-tojik va arab tillaridan o‘zlashgan atama.

5. Madaniy kontekstni tahlil qilish. Madaniy kontekstni tahlil qilish atamalarning tilga qanday madaniy ta’sirlar ostida kirib kelganini va ular qanday ma’no o‘zgarishlariga duch kelganini tushunishga yordam beradi.

1. O‘zbek tilidagi “sillaxona” – xalq orasida qadimdan mavjud bo‘lgan madaniy amaliyot, massaj bilan bog‘liq.
2. Ingliz tilidagi “herbalism” – qadimiy xalq amaliyotlaridan zamonaviy tibbiyotda keng foydalanish holati.
3. O‘zbek tilidagi “tabib”–tarixiy-madaniy davolovchi shaxs, zamonaviy tibbiyotda bunday rol o‘zgargan.
4. Ingliz tilidagi “cupping therapy” – zamonaviy madaniyatda “hijoma” sifatida qayta tiklangan.
5. O‘zbek tilidagi “hijoma” – arab madaniyati ta’sirida kirib kelgan va xalq tabobatida o‘rnashib qolgan.

Tadqiqot natijalari ingliz va o‘zbek tillarida xalq tabobati atamalarining morfologik va semantik jihatlarini, shuningdek, bu atamalar orasidagi o‘zlashuv va madaniy kontekstni batafsil yoritadi. Xalq tabobati atamalarining shakllanishi va rivojlanishi haqida ma’lumotlar berib, bu atamalar til va madaniyat rivojlanishidagi muhim omil sifatida ko‘rsatiladi. Tadqiqot, shuningdek, xalq tabobati va zamonaviy tibbiyot o‘rtasidagi aloqalarni ham ochib beradi, bu orqali xalq tabobati atamalarining tibbiyot terminologiyasidagi o‘rni haqida chuqurroq tushuncha hosil qilish mumkin.

Xulosa. Tadqiqot ingliz va o‘zbek tillarida xalq tabobati leksikasining morfologik va semantik xususiyatlarini, o‘zlashuv jarayonlarini va madaniy kontekstni chuqur tahlil qilish orqali xalq tabobati va zamonaviy tibbiyot o‘rtasidagi aloqalarni yaxshiroq tushunishga yordam berdi. Xalq tabobati atamalari til va madaniyatning bir qismi sifatida muhim ahamiyatga ega va ularning tahlili xalqning tarixiy rivojlanishi va madaniy an’analari haqida chuqurroq tushuncha hosil qilishga imkon beradi.

Tadqiqot natijalari xalq tabobati terminologiyasining tilshunoslik va tibbiyot sohasida qanday o‘rganilishi mumkinligi haqida yangi fikrlar va yondashuvlarni taklif etadi. Bu, xalq tabobati va zamonaviy tibbiyot terminologiyasining o‘zaro integratsiyasi va rivojlanishi haqida yanada kengroq tushuncha hosil qilish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

(1). Haspelmath, M. (2019). Derivational Morphology of English Medical Terminology. New York, Routledge.

(2). Kadirzhanov, A. (2017). Comparative Analysis of Traditional Medicine Lexicons in Turkic Languages. Toshkent, O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi.

(3). Brown, M. (2018). Traditional Medicine and Lexicography. New York, Routledge.

(4). Geertz, C. (2020). Folk Medicine in Modern Society: The Influence of Cultural Practices on Healthcare Systems. London: Palgrave Macmillan.

(5). Smith, J. (2020). Herbal medicine and folk remedies in England. London, Oxford University Press.

(6).Alimov, A. (2019). O‘zbek xalq tabobati. Leksik va semantik tahlil. Toshkent, O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi.

(7). Brown, M. (2018). Traditional Medicine and Lexicography. New York, Routledge.

(8). Cambridge, J. (2020). The Role of Folk Medicine in Contemporary Medical Discourse. Cambridge University Press.

Muratkhodjaeva Feruzaxon Xotamovna (Oriental universiteti “G‘arb tillari” kafedrasi dotsenti, Tashkent, Uzbekistan, filologiya fanlari boyicha falsafa doktori (PhD); e-mail: fmuratkhodjaeva@gmail.com)

MENTAL LEKSIKONNING MILLIY-MADANIY TALQINI

Annotatsiya. *Ushbu maqola mental leksikonning milliy-madaniy talqini masalasiga bag‘ishlangan bo‘lib, unda mental leksikonning tarkibi, til va madaniyat o‘rtasidagi aloqalar, hamda so‘zlarning semantik va pragmatik o‘zgarishlari tahlil qilinadi. Maqolada tilshunoslik va madaniyatshunoslik asosida o‘zbek ti-*